

KAPITTEL 6

Ungdomsidrettens spenninger

Åse Strandbu

Norges idrettshøgskole

Kari Stefansen

NOVA, OsloMet – storbyuniversitetet

Ingrid Smette

Universitetet i Oslo

Ørnulf Seippel

Norges idrettshøgskole

Abstract: Youth sports are both unifying and dividing, and two of the many paradoxes in youth sports are discussed in this chapter. The first is sports as fun and play – while being highly controlled and structured. The second paradox is youth sports as an arena for competition – and for inclusion and belonging. We address the meaning of sports, and especially these seeming incompatibilities, based on interviews with young sportspersons and their parents. The analyses show that while young people are not much bothered by the tension between play and structure, the second paradox is more challenging. We conclude that the inner logic of sport – competition – is a source of joy, meaning and community, but also has the potential to pose a threat to the sense of community. Finally, we discuss how youth sports can exist with such paradoxes.

Keywords: youth, sport, grassroot sport, community, ambiguity, joy, fun, play, contest

Laget ligger under med ett mål, og det er to minutter igjen av handballkampen. Etter avtalen fra spillermøtet om lik fordeling av spilletid er det ingen bytter igjen. Nina, lagets toppskårer, sitter utålmodig på benken. Flere spillere ser mot treneren. En mor utbryter halvhøyt at «Nina må på banen». Stemningen stiger i hallen. Hvordan vil dette gå? Og hva vil

Sitering av denne artikkelen: Strandbu, A., Stefansen, K., Smette, K. & Seippel, Ø. (2021). Ungdomsidrettens spenninger. I G. Ødegård & W. Pedersen (Red.), *UNGDOMMEN* (Kap. 6, s. 135–152). Cappelen Damm Akademisk. <https://doi.org/10.23865/noasp.142.ch6>
Lisens: CC BY-ND 4.0

treneren gjøre? Vil hun sette inn Nina og la konkurranselogikken trumfe prinsippet om lik spilletid? Idretten er full av slike situasjoner der ulike oppfatninger om hva idretten skal være, står mot hverandre. Noen ganger blir motsetninger tydelige, som i dette eksemplet. Men som oftest er slike spenninger der – uten at de gjøres eksplisitte. Samtidig fungerer idretten; mange unge deltar og trives, og foreldrene støtter ivrig opp. Hvordan henger dette i hop?

Innledning

Situasjonen fra handballhallen illustrerer flere spenninger i ungdomsidretten: Skal hovedmålet med idretten være lik deltakelse for alle, eller at laget hevder seg? Er ungdomsidretten for sterkt preget av en elitetenkning som overskygger andre hensyn? Eller er det omvendt? Spenningen mellom «idrett for alle» og elitesatsing er et gjennomgangstema i studier av ungdomsidretten (Goksøyr, 2008; Helle-Valle, 2008; Solenes, 2016). Men det finnes også andre spenninger – som har fått mindre oppmerksomhet. Vi vil ta for oss to av dem: Den første er spenningen mellom det morsomme og det strukturerte ved idretten. «Det er gøy», er svaret ungdom oppgir oftest når de blir spurt om hvorfor de driver med idrett. Samtidig er idretten også stramt strukturert med forhåndsdefinerte regler og en struktur som likner skolens: Treneren bestemmer, en øver for å bli bedre og måles på prestasjoner. Idretten framstår som noe gammeldags i lys av forventninger om hva som fenger ungdommer i dag. Den andre spenningen er mellom konkurranse og fellesskap. Konkurranse, det å måle seg mot andre, regnes som et definatorisk trekk ved idretten (Tangen, 2004). Også internt i en treningsgruppe eller et lag kan det være konkurranse om uttak til stevner og kamper. Samtidig framhever ungdom fellesskap og samvær med andre som en viktig grunn til å drive med idrett.

Vi vil belyse disse to spenningene og tar utgangspunkt i den vanlige breddeidretten – som skigruppa, handballaget og fotballaget som samles til trening, spiller kamper og drar på konkurranser, og der foreldre kjører og henter, baker kaker og stiller på dugnader og som trenere, lagledere og heiagjeng.

Kapitlet har to problemstillinger: 1) Hvordan ser spenningen mellom henholdsvis lek og struktur og konkurranse og samhold i ungdomsidretten ut – for ungdommer og foreldre? 2) Hvordan kan det ha seg at ungdom vil delta og foreldre involverer seg villig vekk, når det finnes så store spenninger knyttet til hva ungdomsidretten skal være? For å svare på disse spørsmålene tar vi utgangspunkt i kvalitative intervjuer med idrettsungdom og foreldre. Først beskriver vi noen hovedtrekk ved den organiserte ungdomsidretten i Norge, og deretter redegjør vi for teori-tradisjonene vi er inspirert av.

Den organiserte ungdomsidretten i Norge

Historisk sett er organisert barne- og ungdomsidrett et relativt nytt fenomen. Den store tilstrømmingen av barn og unge til den organiserte idretten skjedde på 1960- og 70-tallet (Solenes, 2016). Tidligere var idrett for barn og ungdom i voksefasen sett på med skepsis, som noe som kunne ha en negativ moralsk innflytelse på dem og innebære for store fysiske belastninger. For eksempel argumenterte idrettsleger på 1930- og 40-tallet for at «overdriven trening og konkurransar braut ned snarare enn å bygge opp, ungdommen» (Solenes, 2016, s. 34).

I dag er tonen en annen. Idretten tillegges en rekke gode ringvirkninger både for barn og unge, og for lokalsamfunn. Stikkord er helse, inkludering og fellesskap. Og mange er med: 93 prosent av ungdom i alderen 13–18 år har vært med i et idrettslag i løpet av oppveksten, og mer enn halvparten av norske åttendeklassinger trener i et idrettslag én gang i uka eller oftere (Bakken, 2019). Fotball og handball er de største ungdomsidrettene, etterfulgt av ski.

Mange slutter med organisert idrett i løpet av tenårene. Mer enn 50 prosent er med ved inngangen til tenårene, mot under 30 prosent mot slutten av tenårene (Strandbu et al., 2019). Frafallet forklares dels med forhold *i idretten*: at man går lei, at det er mangel på tilbud, for mye satsing, misnøye med trenere, at man ikke er god nok, at man opplever skader; og dels med forhold som ligger *utenfor idrettens kontroll*: at man flytter, at man må jobbe eller bruke mer tid på skolen, og at man får nye venner (Espedalen & Seippel, 2021; Persson et al., 2019). Treningsvanene

endrer seg dessuten utover i tenårene. Fra 14-årsalderen blir treningsstudio en viktigere arena, og på videregående trener godt over halvparten regelmessig på treningsstudio (Bakken, 2019).

Kontroverser om hva idretten skal være – som er tema i dette kapitlet – er nok særlig tydelig i ungdomsidretten. Barneidretten, som inkluderer tilbud til barn under 13 år, er regulert gjennom NIFs *Bestemmelser om barneidrett* og *Idrettens barnerettigheter*.¹ Her vektlegges deltakelse og lek framfor konkurranse og rangering. Ungdomsidretten er mindre regulert. NIFs *Retningslinjer for ungdomsidrett* er nettopp retningslinjer,² ikke bestemmelser. Mens brudd på *Bestemmelsen om barneidrett* kan klages inn til NIF, finnes ikke tilsvarende klageorgan for brudd på *Retningslinjer for ungdomsidrett*. Mye er delegert til særforbundene og ikke minst klubbene, noe som betyr at ungdomsidretten kan se ulik ut i ulike idretter, klubber og treningsgrupper. Og kan romme mange spenninger.

En åpenbar spenning er mellom idretten som massebevegelse og idrettens elitedyrking (se feks. Broch, 2020; Helle-Valle, 2008). Historisk har denne spenningen – og kanskje særlig elitedyrkingen, feiringen av de beste – vært særlig utfordrende i arbeideridretten (AIF), der samhold, kameratskap og bred deltakelse var en uttalt verdi (Goksøyr, 2008, s. 98). Spenningen mellom idrett for alle og elitefokuset i idretten er der også i dag – sammen med mange andre spenninger: Ett eksempel er den uttalte målsettingen om like muligheter for gutter og jenter i idretten, samtidig som fotballjenter opplever at deres idrettsprosjekt ikke verdsettes på samme måte som gutters (Persson et al., 2020). Et annet eksempel er at sosial klasse igjen har stor betydning for deltakelsesmønstre, etter en periode hvor foreldreressurser har betydd mindre, samtidig som det er et uttalt mål at idretten skal være tilgjengelig for alle (Strandbu et al., 2017). Vi har latt disse, samt idrettspolitiske spenninger mellom allsidighet og spesialisering, mellom praksiskunnskap og fagkunnskap, mellom profesjonalisering og kostnadsbegrensning ligge. De to spenningene vi tar for oss, er tettere koblet til meningen med idretten – hvordan idretten oppleves for de som deltar, for ungdommene selv og for foreldrene deres.

1 <https://www.idrettsforbundet.no/tema/barneidrett/>

2 <https://www.idrettsforbundet.no/tema/ungdomsidrett/retningslinjer-for-ungdomsidrett/>

Idretten som flertydig fellesskap

Vår forståelse av fellesskap og spenninger i idretten er inspirert av Cohens bok *The symbolic construction of community* (1985). Forfatteren viser hvordan fellesskap konstrueres symbolsk og holdes sammen til tross for forskjeller og uenighet mellom deltakerne, fordi de opplever å ha en felles identitet. Et eksempel kan klargjøre dette: Et basketballag som fellesskap vil med utgangspunkt i denne boka være noe mer enn at spillerne kommer sammen på trening og kamper. Fellesskapet er for Cohen basert på opplevelsen hver enkelt har av å identifisere seg med det samme laget som de andre spillerne identifiserer seg med, til tross for at spillerne kan ha ganske så ulike ideer om hva laget er. For eksempel om treningene handler om å måle krefter, utvikle ferdigheter, bli så god som mulig, ta seg ut, gjøre noe en liker, eller være sammen med venner. Opplevelsen av å utgjøre et lag er med andre ord ikke avhengig av at alle legger den samme meningen i idretten.

Cohen framhever flertydigheten ved fellesskap som sentralt for at fellesskap kan fungere, selv om det finnes spenninger. Symbolisering av en felles identitet bidrar til dette. Grupper kan ifølge Cohen fungere – til tross for ulike meninger – hvis deltakerne deler en felles identitet: «people of radically opposed views can find their own meaning in what nevertheless remain common symbols» (s. 18). I tråd med dette kan et lag med svært ulike syn på hva idretten skal være, fungere – dersom uenighetene ikke er gjort eksplisitte. Når ulike oppfatninger derimot blir eksplisitte og partene krever at ens eget syn på saken må legges til grunn, trues fellesskapet.

Cohens symbolske perspektiv kan suppleres med å understreke betydningen av idretten som praksisfellesskap. *Praksisfellesskap* er definert som «a group of people who share a concern, a set of problems, or a passion and who deepen their knowledge and expertise in this area by interacting on an ongoing basis» (Wenger et al., 2002, s. 4). Felles engasjement, felles oppgaver og felles repertoar er stikkord. I praksisfellesskapene formidles og videreutvikles praktiske ferdigheter, kunnskap, mening og verdier (Lave & Wenger, 1991). Fordi praktiske gjøremål er idrettens omdreiningspunkt, har teorier om praksisfellesskap vært fruktbare i studier av idrettsfellesskap (Culver & Trudel, 2008;

Ronglan, 2016). Slik vi ser det, kan idrettens praksisfellesskap romme et mangfold av meninger om hva idretten skal være. Vi vil følge oppfordringen fra Cohen om å undersøke fellesskap gjennom å spørre «what does it appear to mean to its members?» (s. 20) – og samtidig huske på at medlemmer i et fellesskap kan ha svært ulike opplevelser. For eksempel kan kjernen i laget oppleve fellesskapet annerledes enn det reservebenken gjør, men også innad i kjernen kan oppfatningene om meningen med idretten variere.

Datamateriale

Datamaterialet er hentet fra studien *Læring på tvers*, som omfatter intervjuer med 14–15-åringer (Strandbu et al., 2016) og foreldre (Stefansen et al., 2016a, 2016b). Tretti niendeklassinger som spilte handball, fotball eller volleyball, de mest sentrale idrettene i skoleklassene vi fulgte i studien, ble intervjuet. Intervjuene ble gjennomført på skolen og handlet blant annet om egen motivasjon for og opplevelse av idrett, foreldrenes rolle, vennskap og nettverk gjennom idretten. Intervjuene ble gjennomført av førsteforfatter,³ som også hadde observert informantene på treninger, på kamper og på skolen. I tillegg trekker vi på intervjuer med foreldre fra studien *Foreldreinvolvering i idretten*.⁴

Vi har gjennomført en tematisk analyse (Thagaard, 2002). Med utgangspunkt i de to spenningene vi beskrev innledningsvis, leste vi intervjuene systematisk for å se om og hvordan de kom til uttrykk.

Gøy og strukturert

Den første spenningen vi tar for oss, er idretten som strukturert og samtidig gøy. «Det er gøy», er et svært vanlig svar når ungdom blir spurt om hvorfor de driver med idrett (Seippel, 2016). Vi har i mange intervjuer spurt hva det er som gjør idrett gøy. «Det bare *er* gøy», er en formulering

³ Camilla Wiig var med som forsker i noen av intervjuene.

⁴ Se <https://www.nih.no/forskning/prosjekter/foreldreinvolvering-i-ungdomsidretten/>

som går igjen. (Se f.eks. Strandbu et al., 2016, s. 121). Noen utdypende forklaringer har vi likevel fått:

- Frans: Jeg er sammen med kamerater og leker. Fotball er en lek samtidig som det er alvor.
- Nadia: Det er veldig sosialt. Man får mange nye venner. Og det er veldig gøy. Så er det jo trening da og alle har jo godt av trening.
- Ingar: Nei jeg vet ikke. Jeg synes det er gøy at det er så fartsfylt og jeg får lov til å bruke mye energi på det da. Bruke krefter og sånt.
- Henrik: Jeg synes egentlig langrenn er ganske gøy, og de forskjellige stilartene i langrenn. Og på en måte, jeg er litt den typen som liker å kjenne at nå er jeg sliten (...) Jeg føler at når jeg driver med det, så føler jeg at du er helt i [det] på en måte. Du må hele tiden pushe deg og da føler jeg at du gjør hele tiden en innsats.
- Petter: Det som er morsomt med handball er vel variasjon. Eller, det er jo en sport jeg er glad i. Det som er morsomt er jo samholdet og treningen generelt. Jeg er glad i trening, men det er gøy å kunne være med i et fellesskap også. Og føle at man oppnår noe.

I de fleste intervjuene var det selvsagt for ungdommene at det er gøy å drive med idrett. De syntes det var vanskelig å forklare det nærmere. Og trolig er svaret på spørsmålet sammensatt. Ett moment er at fysisk aktivitet gir en rekke fysiologiske og biokjemiske effekter, noe som gir behag og oppstemthet (Mikkelsen et al., 2017). Men dette er bare en liten del av bildet. Når vi løper for å rekke bussen, blir vi også varme, men det er sjelden gøy. Det er meningen i aktiviteten som gjør den morsom. Og hvorfor idrett er gøy, er vanskelig å forklare. Kanskje er det som Huizinga skriver i boka *Homo ludens*, at «the fun of playing, resist all analyses, all logical interpretation. As a concept it cannot be reduced to any other mental category» (Huizinga, 1955, s. 3)? Uansett kan det å dele morsomme opplevelser styrke fellesskapet: «competitive rituals produce fun through mutual attention, particularly when competitors are closely matched and push themselves to the limits of their competencies» (Fine & Corte, 2017, s. 76).

I sitatene over nevnes behov for trening, et ønske om å forbedre ferdigheter, glede over samhold og samtidig fascinasjon for selve idrettsaktiviteten. Det siste poenget harmonerer godt med Huizingas (1955) forståelse

av lek som et grunnleggende behov, og at leken gjerne kan inneholde elementer av konkurranse. Huizinga beskriver leken som fri fra ytre tvang, og en arena der spontanitet, utfoldelse og et visst sjanseelement står sentralt, men ikke som fri fra regler. Leken er samtidig oppslukende og slik sett alvorlig. Det kan være dette Frans mener når han sier at «fotball er en lek samtidig som det er alvor». Alvoret kan også handle om at det å vinne og markere seg gjennom idretten gir prestisje og fordeler i livet ellers. Idretten kan komme til nytte. Huizinga var kritisk til idrettens nytte-tenkning og disiplinering fordi det fører til at «something of the pure play-quality is inevitably lost» (Huizinga, 1955, p. 197). I en diskusjon om grenseoppganger mellom lek, spill og idrett viser Loland (med referanse til Huizinga) hvordan en og samme idrettsaktivitet kan være både lek og ikke-lek:

Volleyballspillere som engasjerer seg fullt og helt på grunn av spenningen i en frivalgt konkurranse, leker. Andre spillere som kun tenker på den mulige prestisjen og profitten som kan følge av seier, har en instrumentell innstilling. De leker ikke. (Loland, 2002, s. 21)

Spørsmålet vårt er hvordan lek-kvaliteten ved idretten, som er en av grunnene til at idrett er morsomt, harmonerer med idrettens struktur. Et moment her er at selv om idretten er gjennomstrukturert og tydelig voksenstyrt, er den likevel frivillig på en måte som skolen ikke er. Håkon beskrev det slik. «En forskjell er at, hvert fall for meg da, for fotball er noe jeg vil gjøre, men skolen så har jeg ikke lyst. Det er ikke noe som interesserer meg, sånn foreløpig. Idretten er liksom en slags belønning etterpå.»

Gustav fra samme studie fortalte at han liker slutten av treningene aller best, «kanskje fordi vi får på en måte spille litt mer fritt da. Det er ikke på en måte sånne øvelser vi må gjøre. Det er liksom fritt». Like etterpå snakket vi om øvelser og repetisjoner, og da var han opptatt av at «noen ganger går treningene veldig treigt liksom på grunn av dem som tøyser». Han selv kan også være blant dem som tøyser, men han liker klart best når det ikke blir for mye av det – når de får gjennomført øvelsene. Samtalen med Gustav viser hvordan ungdom både kan like at det er mer lek og «fritt», og samtidig like en viss struktur på treningene.

Guri, som spilte fotball, hadde tilsvarende synspunkter. Hun fortalte om et annet lag i nærheten som hun mener er veldig «alvorlige». De trener fire ganger i uka, og det er «veldig strengt». To jenter derfra hadde byttet over til hennes lag

fordi vi har det mer gøy når vi spiller. Vi ler og liksom har en fin tid. Det er jo det de fleste ungdommer har lyst til, ikke sant? Kanskje vi ikke vinner alle kamper, men nå har vi begynt å ta oss ordentlig sammen også. Så nå begynner det å bli ordentlig gøy.

Hun var opptatt av at treningene skal være morsomme og ha struktur:

man skal liksom være venner og fnise sammen og ha det gøy, men på treninger så er man på trening og da skal man lære nye ting og bruke til kamp. Så da må man konsentrere seg og ... Ja, holde seg til tema.

De fleste intervjuene inneholdt varianter av Guri og Gustavs både – og synspunkter. «Jeg liker at det er orden, men det er jo selvfølgelig deilig å få pratet litt også da» (Nadia). Noen ungdommer tenkte annerledes. De mente at det største problemet i idretten er at det enten blir for strengt, eller at det er irriterende når det mangler struktur: «De andre ville jo ikke konsentrere seg og da fikk ikke vi trent som vi ville» (Nina).

Vi spurte også om hva ungdommene tenkte om at idretten i stor grad er voksenstyrt. De fleste fortalte om liten innflytelse på treningsopplegget.

Frans: Vi kan fortelle hvilke øvelser vi syns er morsomme, og hvilke vi lærer mest av. Men det er treneren som legger opp treningen.

Intervjuer: Syns du det er greit at det er sånn?

Frans: Ja. Vi får være med litt, men det er treneren som bestemmer.

Noen mente spillerne burde kunne bestemt litt mer, men de fleste syntes det var greit som det var. Det vanligste erfaringen blant dem vi intervjuet, var at spillerne bestemte lite av treningsopplegget.

Fra studier av frafall vet vi at en av de vanligste grunnene til at ungdom slutter med idrett, er at det ikke er gøy lenger (Persson et al., 2019). I Perssons og medforfatteres studie (2019) har ungdom formulert med egne ord hvorfor de slutter: Av de som oppga at det ikke var gøy lenger, og i

t tillegg hadde oppgitt andre grunner, var tidspress som følge av treningsmengde og skolearbeid samt at idretten ble for seriøs og konkurranseorientert, de vanligste svarene. 28 prosent av de som ikke syntes idrett var gøy lenger, oppga en av disse grunnene i tillegg. Studien indikerer altså at det strukturerte ved idretten ikke er hovedgrunnen til at mange ungdommer etter hvert ikke synes at idrett er så gøy.⁵ Betydningen av idretten som voksenstyrt vet vi lite om fra frafallsstudier. Om idretten er morsom og meningsfull, handler kanskje ikke så mye om *hvem* som strukturerer, om det er voksne eller ungdom selv, men snarere om *hvordan* og i hvilken grad idretten er strukturert? Dette betyr ikke at ungdoms medbestemmelse i idretten er en uvesentlig sak. Det er mange andre grunner til at ungdom bør få bestemme mer i idretten, blant annet for å rekruttere nye idrettsledere (se Strittmatter, 2020; Waldahl & Skille, 2016).

Oppsummert: Idrett er strukturert sosial praksis med nedskrevne spilleregler. Samtidig gir den mulighet for lek i en form som er kjent fra barndommen, men som samtidig ikke er regnet som barnlig. Idretten kan på den måten gi kjærkommen mulighet for lek for ungdommer som er for store til å leke på barnlig vis. Det å bli oppslukt av idrettsaktiviteten, når «du er helt i [det] på en måte», som Henrik sier, handler kanskje ikke så mye om at det er voksne som har strukturert aktiviteten. Ungdommene vil ha både lek og struktur på trening. For de som driver med idrett, er ikke dette en motsetning. For de som har sluttet, er det mer uklart om struktur og moro oppleves som direkte motsetninger.

Samhold og konkurranse

Å være sammen med de andre på trening trekkes fram av mange unge som en viktig del av idretten. Dette handler både om gleden ved å gjøre noe en liker sammen, og om å etablere en plass i jevnalderfellesskapet – å bli anerkjent som en «vanlig» ungdom (Strandbu et al., 2016). Spørsmålet

5 En innvending her kan være at de fleste som sier at idrett ikke var gøy lenger, ikke forklarer dette nærmere. Det kan være at de ikke lenger liker idrettens strukturerte karakter. Vi kan også tilføye at grunner som at idretten ble for seriøs og konkurranseorientert (som totalt oppgis av 18 %), og at det var manglende muligheter i klubben i nærheten (9 %), tyder på at idrettsstrukturen har betydning for frafall (Persson et al., 2019). Men de som oppgir disse grunnene, kan fremdeles synes at det er morsomt med idrett, bare ikke slik den var i klubben de forlot.

er hvordan dette harmonerer med idrettens konkurranseside. Å konkurrere og måle krefter er essensielt i de fleste definisjoner av idrett, som i Tangens avgrensing av idrett som «kroppslig å vise fram og sammenlikne dyktighet ved å konkurrere» (Tangen, 2004, s. 60), eller Guttmanns korte definisjon – «playful physical contest» (Guttmann, 2004, s. 14). Og for mange unge er det konkurransen i organiserte stevner og kamper, men også i treningssituasjoner, som er det fascinerende ved idretten.

Hva sier idrettsaktive ungdommer om denne spenningen mellom samhold og konkurranse? Samværet og samholdet var svært viktig for mange av dem. For de som drev med de «store» idrettene – handball og fotball –, gjenspeilet nettverket der som regel hvem de var mest sammen med på skolen og ellers. For ungdom som drev med mindre idretter som turn, sykling og basketball, gjaldt ikke dette like klart. Det vanligste var likevel overlapp mellom idrettsfellesskapet og fellesskapet på skolen.

Ungdommene knyttet samholdet i idretten til det lystbetonte, det at de sammen gjør noe de liker. Nina forklarte: «Du er jo med vennene dine på en helt annen måte. Hvis du skulle vært hjemme så hadde du bare sittet og snakket». Dette harmonerer med Jones' (2001) beskrivelse av sterke felles opplevelser i idretten som grobunn for vennskap. Slike opplevelser kan handle om spenning knyttet til konkurranser og en type kroppslig intimitet under trening og i garderoben som skiller seg fra hverdagslivet ellers. En er sammen «på en helt annen måte», som Nina forklarte. Konkurransen som meningsfull var selvsagt for ungdommene vi intervjuet. «Det er gøy å vinne», var det noen som sa, men betydningen av konkurransen ble ikke utbrodert så mye i intervjuene – den ble tatt for gitt. Noen unntak fantes imidlertid. En gutt fortalte at han likte veldig godt å trene og være sammen med de andre på treningene, men at han ikke likte kamper. Han ble tatt ut på laget, og det ble forventet at han stilte opp, men han gruet seg til kampene. Så mye at han vurderte å slutte.

Konkurranser inngikk også i treningene. Balltreninger ble ofte avsluttet med at ungdommene spilte mot hverandre. Dette var den morsomste delen av treningen for de fleste. Konkurransen på trening ble opplevd som en form for lek, som belønningen til slutt.

Hvordan kan samhold forenes med konkurranse, som er idrettens omdreiningspunkt? Skaper ikke konkurransen heller motsetninger,

konflikt og fiendskap? Et begrepsskille fra politisk filosofi mellom *motstander* og *fiende* (Mouffe, 2015) kan oppklare dette. En fiende er en trussel mot din eksistens som du ønsker å utradere eller utslette. En motstander er derimot en du anerkjenner som verdig til å bli tatt alvorlig. I idretten er motstanderen en helt nødvendig del av spillet. Å bli møtt som en verdig motstander innebærer anerkjennelse⁶ – og inkludering i det konkrete treningsfellesskapet og det større idrettsfellesskapet. Å bli kjent med andre utover sin egen treningsgruppe var en av sidene ved det å drive idrett som ungdommene vi intervjuet, trakk fram som meningsfylt. Konkurransen kan bidra til samhold – også utenfor laget.

Konkurransen i kamp, i stevne eller på trening er én sak. Hva med konkurranse innad i en treningsgruppe om plass på laget, om uttak til mesterskap eller kamp? Konkurransen om å bli tatt ut på laget kan stå i en reell motsetning til samhold. Det å ikke bli tatt ut på laget, og det å ikke få spilletid, innebærer at en ikke anerkjennes og ikke inkluderes. Utestengelsen er trolig det verste – ikke det å ikke nå helt opp i konkurransen. Mange av ungdommene vi intervjuet, hadde vært gjennom runder med sammenslåing av lag, og inndeling i første- og andrelag. Bare et par år tidligere var de en del av barneidretten, der alle skal ha lik spilletid. I ungdomsidretten er dette mer åpent. Utvelgelse til treningsgrupper og konkurranser samt fordeling av spilletid var tema i mange intervjuer. Både foreldre og ungdommer snakket om hvordan de hadde opplevd og taklet plassering i henholdsvis første- og andrelag. Fordeling av spilletid var et gjennomgangstema:

Fredrik: Jeg tror det er sånn et kvarter inn i kampen så pleier vi å bytte noen sånn at alle får lik spilletid.

Intervjuer: Klarer de å følge det, trenerne, eller?

Fredrik: Altså, Ikke alltid. Hvis kampen blir veldig jevn så blir det jo som oftest at de beste spiller og de som ikke er så veldig gode sitter på benken. Men som oftest klarer de å følge opp.

Spilletid var et sentralt tema også i intervjuer med foreldre. En far fra studien *Ungdom i endring* (Eriksen & Stefansen, 2021), som var trener

6 En annen distinksjon kan tilføyes: En motstander er hverken *uinteressant* eller irrelevant, men nettopp verdig oppmerksomheten og anerkjennelsen.

for fotballagene til tenårings-barna, praktiserte en streng linje. Alle skal ha lik spilletid: «Vi diskuterer ikke sånne ting, det bestemmer vi som foreldre.» I intervjuet kom han stadig tilbake til nabobygdas lag, som topper laget. «Det er umoralsk», sier han. Idrett handler for ham om samhold og lagånd, og for ham følger lik spilletid av dette. Dette er synspunkter fra foreldre som vi finner i flere intervjuer. Både i intervjuer med foreldre og ungdom er samholdet i laget eller treningsgruppa høyt skattet – og konkurransen sees i hovedsak ikke som et hinder for samholdet, med unntak for konkurransen om utvelgelse til kamper og stevner.

Vi har også eksempler i intervjumaterialet vårt på at satsing og konkurranse kan gå ut over samholdet. Noen skiforeldre fra *Foreldreinvolvering i idretten* fortalte om satsingsgrupper med dilemmaer knyttet til samhold og individuell satsing. De fleste foreldrene vi intervjuet, opplevde at de selv mestrer dette. De involverer seg, og selv om det aller meste av den konkrete oppfølgingen på renn og trening handler om eget barn, er de også opptatt av samholdet – både for barna og for foreldrene. De tar også avstand fra andre foreldre som tar barna ut av treningsgrupper og betaler for individuelle treningsopplegg.

En far oppsummerte hva barn med individuelle treningsopplegg mister: «De mister jo det sosiale. Og da mister de jo egentlig kanskje det som er selve fundamentet for å holde ut lengst mulig.» Han fortalte om et foreldrepar som var misfornøyd med tilbudet for sønnen og hadde laget et eget treningsopplegg for ham. En kveld i desember

da har treningsgruppa til han gutten juleavslutning hvor treneren har kledd seg ut og det er kostyme på alle sammen og de har kjøpt inn appelsiner og Kvikk Lunsj og lager hinderløype og alt mulig rart. 30 unger er der og har det artig, og så ser man at den andre 12-åringen er i lag med sin far, hvor faren står og roper på han i en bakke 50 meter unna hvor han går intervaller. Og det er et bilde på tristhet vil jeg si.

De fleste beskrivelsene av hvordan satsing og konkurranse kan gå ut over samhold, kommer fra foreldre som tar avstand fra andre foreldre som de mener er overdrevent opptatt av egne barns prestasjoner. Men noen, som en skifar, fortalte om en slags brytning inni ham selv mellom å ikke

fokusere på resultater samtidig som han ville at barna skulle ta ut potensialet sitt og hele tiden jobbe for å bli bedre.

For andre foreldre vi intervjuet, var konkurransen og prestasjonen til eget barn klart viktigst. De lette etter måter deres barn kunne få de beste forholdene på – hvor konkurransen, prestasjonen og utviklingen av talentet er det viktigste. De inngår i satsingsfellesskap der barna lever nesten som toppidrettsutøvere. Klubben er en del av infrastrukturen for disse foreldrene. De tar med seg det de kan få derfra, og fyller på med ekstra treningsopplegg.

Frafallsstudier viser at spenningen mellom samhold og konkurranse kan være en viktig grunn til å slutte med idrett: Mange oppgir at «det ble for strenge krav om å være god» (Espedalen & Seippel, 2021), og at idretten ble for seriøs og konkurransen for tøff (Persson et al., 2019). Handler det om konkurransen i seg selv? Eller handler det om prestasjonspress – at en lar konkurransen *bety* for mye? Det er forskjell mellom å være oppslukt av konkurransen mens en holder på – og av hvor viktig det er å vinne.

Oppsummert: Det er en spenning mellom samhold og konkurranse i ungdomsidretten, men disse to faktorene utelukker ikke nødvendigvis hverandre. Konkurransen kan også gi samhold – for de som er inkludert. Dilemmaer rundt laguttak er derimot en ekte indre spenning i ungdomsidretten – og har også trolig stor betydning for frafall.

Avslutning

Idrettssosiologer bør søke å fange «det unikt sosiale ved idrettsfenomenet» (Tangen, 2004, s. 20). Vi har forsøkt å fange noe av det sosialt unike ved ungdomsidretten gjennom diskusjon av to spenninger. For den første spenningen – mellom idretten som morsom og idretten som strukturert og voksenstyrt – var hovedinntrykket fra intervjuene våre at det som for en utenforstående kan fortone seg paradoksalt, i hovedsak ikke oppleves som det. En viss struktur oppleves heller som en forutsetning for lek og moro i idretten. Kanskje fordi det uansett kan gis rom for lek som det ellers er mindre plass for i ungdommers dagligliv? Den andre er spenningen mellom konkurranse og samhold. Vi minner om at dette handler om

noe mer grunnleggende enn spenningen mellom elitefokus eller bredde. Også i breddeidretten kan en spørre seg om en aktivitet der konkurransen er omdreiningspunktet, virkelig egner seg til samhold og integrasjon? Analysene våre tyder på at denne spenningen er vanskeligere. Idrettens indre logikk – konkurransen – framstår som en kilde til glede, mening og samhold, men kan samtidig også true samholdet. Konkurransen kan være både samlende og splittende.

Til tross for disse spenningene er mer enn 300 000 tenåringer med i organisert idrett, og mange foreldre støtter opp om den. Dette fører oss over til vårt andre spørsmål: Hvordan henger den store oppslutningen og spenningene sammen? Spenninger kan utarte og true fellesskap. Når dype motsetninger har blitt gjort eksplisitte, når ungdommer eller foreldre tilknyttet et lag har vært i åpen konflikt, kan det være vanskelig å forenes igjen. Da har vi ikke lenger å gjøre med et tvetydig fellesskap, men med en situasjon der det ikke lenger er tvil om at deltakerne i fellesskapet reelt tilhører ulike leirer. Vi kjenner ikke til omfanget av «sammenbrudd» i treningsgrupper og lag. Ungdommene vi har intervjuet, forteller ikke så mye om dette – kanskje fordi de heller slutter eller finner seg et annet lag når de opplever at deres idrettsprosjekt ikke passer inn? Men fra foreldre har vi fått flere historier om treningsgrupper og lag som har vært nær ved å bryte sammen på grunn av konflikter knyttet til ulike oppfatninger av hva idretten skal være. Hovedinntrykket er likevel at mange treningsgrupper og lag, til tross for ulike syn på hva idretten skal være, likevel henger i hop.

Cohens (1985) teori hjelper oss til å forstå hvordan idrettsfellesskap kan fungere, selv om meningen med deltakelsen varierer. Dette handler om at det som symboliserer fellesskapet, likevel kan være delt. Vi mener dette treffer godt for ungdomsidrettens mangfold av meninger og opplevelser, og det understrekes ved at idrettsfolk ofte *representerer* et fellesskap. Hovedregelen er at alle som konkurrerer i den organiserte idretten, er med i et idrettslag – og altså representerer noe mer enn seg selv. Dette gjelder også individuell idrett. At idrettsutøvere representerer og viser fram sin klubb, sitt sted, sin by eller sin bydel, kan også bidra til at interne uenigheter og spenninger kommer i bakgrunnen.

Men det er én side ved idretten som Cohen ikke dekker godt, nemlig den at idrettens fellesskap er høyst konkrete, de er *praksisfellesskap* (Ronglan, 2016): Idrett er *aktivitet*. Aktivitetene følger fastlagte script; de er strukturerte. Konkurranser gjennomføres etter gitte regler, og treninger er gjerne nokså likt oppbygd. Kjerneaktiviteten i idretten er gitt, den trenger en ikke diskutere. Gjennomføring av en fotballkamp er ikke avhengig av at alle opplever den samme meningen med idretten – så lenge en aksepterer de samme konstituerende reglene. Selv om grunnene til å delta er mangfoldige, er det lettere å samles om idrettsaktivitetenes script enn for eksempel å samles om organisasjonsarbeid i en verdibasert organisasjon der verdiene spriker, som i politiske partier, NGO-er eller sosiale bevegelser. Idretten har *brobyggende* kvaliteter (Putnam, 2001) gjennom at ungdommer som er forskjellige, kan ha det bra i samme treningsgruppe. Foreldre med svært ulike verdsett kan bli kjent med hverandre mens de selger vafler eller organiserer et stevne. Selv om idretten er mettet med verdier, også verdier som kan være motstridende, er det likevel lett å enes om det enkle målet: Konkurransen, enten den forstås som lek eller alvor, gir et enkelt script for samværet. Dette framheves gjerne i diskusjoner om idrettens integrasjonspotensial (Seippel, 2006). Som vi har vist, er idretten mer enn dette enkle scriptet. Likevel er nok samlingen om det en forutsetning for at idretten ofte kan leve med mangetydighet og spenninger.

Litteratur

- Bakken, A. (2019). *Idrettens posisjon i ungdomstida. Hvem deltar og hvem slutter i ungdomsidretten?* (NOVA Rapport 2/2019). Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring. <https://hdl.handle.net/20.500.12199/1298>
- Broch, T. B. (2020). Tårevåte Tiril: En etnografisk historie om idrettskonkurransens solidariske gleder. *Norsk antropologisk tidsskrift*, 31(4), 268–281. <https://doi.org/10.18261/issn.1504-2898-2020-04-03> ER
- Cohen, A. P. (1985). *The symbolic constructions of community*. Routledge.
- Culver, D., & Trudel, P. (2008). Clarifying the concept of communities of practice in sport. *International Journal of Sports Science & Coaching*, 3(1), 1–10.
- Eriksen, I. M., & Stefansen, K. (2021). What are youth sports for? Youth sports parenting in working-class communities. *Sport, Education and Society*, 1–12. <https://doi.org/10.1080/13573322.2021.1894114>

- Espedalen, L. E., & Seippel, Ø. (2021). Drop-out and social inequality: Young people's reasons for quitting organized sports [under vurdering].
- Fine, G. A., & Corte, U. (2017). Group pleasures: Collaborative commitments, shared narrative, and the sociology of fun. *Sociological Theory*, 35(1), 64–86. <https://doi.org/10.1177/0735275117692836>
- Goksøyr, M. (2008). *Historien om norsk idrett*. Abstrakt forlag.
- Guttman, A. (2004). *From ritual to record. The nature of modern sports*. Columbia University Press.
- Helle-Valle, J. (2008). Discourses on mass vs elite sport and pre-adult football in Norway. *International Review for the Sociology of Sport*, 43(4), 365–381. <https://doi.org/10.1177/1012690208099872>
- Huizinga, J. (1955). *Homo ludens. A study of the play element in culture*. The Beacon Press.
- Jones, K. (2001). Sport and friendship. *Journal of Philosophy of Education*, 35(1), 131–140. <https://doi.org/10.1111/1467-9752.00214>
- Lave, J., & Wenger, E. (1991). *Situated learning. Legitimate peripheral participation*. Cambridge University Press.
- Loland, S. (2002). Lek, spill og idrettens egenart. I Ø. Seippel (Red.), *Idrettens bevegelser* (s. 13–25). Novus forlag.
- Mikkelsen, K., Stojanovska, L., Polenakovic, M., Bosevski, M., & Apostolopoulos, V. (2017). Exercise and mental health. *Maturitas*, 106, 48–56. <https://doi.org/10.1016/j.maturitas.2017.09.003>
- Mouffe, C. (2015). *Om det politiske*. Cappelen Damm Akademisk.
- Persson, M., Espedalen, L. E., Stefansen, K., & Strandbu, Å. (2019). Opting out of youth sports: How can we understand the social processes involved? *Sport, Education and Society*, 1–13. <https://doi.org/10.1080/13573322.2019.1663811>
- Persson, M., Stefansen, K., & Strandbu, Å. (2020). Fotball som kjønnet mulighetsrom. Hvilken betydning har metafortellingen om kvinnefotball for unge jenters idrettsprosjekt? *Tidsskrift for kjønnsforskning*, 44(3), 231–245. <https://doi.org/10.18261/issn.1891-1781-2020-03-05>
- Putnam, R. D. (2001). *Bowling alone. The collapse and revival of American community*. Simon & Schuster.
- Ronglan, L. T. (2016). Å trene ungdom: En sosiokulturell tilnærming. I Ø. Seippel, M. K. Sisjord, & Å. Strandbu (Red.), *Ungdom og idrett* (s. 135–153). Cappelen Damm Akademisk.
- Seippel, Ø. (2006). Sport and social capital. *Acta Sociologica*, 49(2), 169–183. <https://doi.org/10.1177/0001699306064771>
- Seippel, Ø. (2016). Sprek, vakker og kjedelig? Trening og mening blant ungdom: 1985–2013. I Ø. Seippel, M. K. Sisjord, & Å. Strandbu (Red.), *Ungdom og idrett* (s. 93–112). Cappelen Damm Akademisk.

- Solenes, O. (2016). Tidleg organisering og institusjonalisering av ungdomsidretten i Norges Idrettsforbund, 1946–1966. I Ø. Seippel, M. K. Sisjord & Å. Strandbu (Red.), *Ungdom og idrett* (s. 33–51). Cappelen Damm Akademisk.
- Stefansen, K., Smette, I., & Strandbu, Å. (2016a). «De må drive med noe»: Idrettens mening i ungdomstida, fra foreldres perspektiv. I Ø. Seippel, M. K. Sisjord & Å. Strandbu (Red.), *Ungdom og idrett* (s. 154–172). Cappelen Damm Akademisk.
- Stefansen, K., Smette, I., & Strandbu, Å. (2016b). Understanding the increase in parents' involvement in organized youth sports. *Sport, Education & Society*, 23(2), 162–172 <https://dx.doi.org/10.1080/13573322.2016.1150834>
- Strandbu, Å., Bakken, A., & Stefansen, K. (2019). The continued importance of family sport culture for sport participation during the teenage years. *Sport, Education and Society*, 1–15. <https://doi.org/10.1080/13573322.2019.1676221>
- Strandbu, Å., Gulløy, E., Andersen, P. L., Seippel, Ø., & Dalen, H. B. (2017). Ungdom, idrett og klasse: Fortid, samtid og framtid. *Norsk sosiologisk tidsskrift*, 1(2), 132–151. <https://doi.org/10.18261/issn.2535-2512-2017-02-03> E
- Strandbu, Å., Stefansen, K., & Smette, I. (2016). En plass i jevnalderfellesskapet. Idrettens betydning i ungdomstida. I Ø. Seippel, M. K. Sisjord & Å. Strandbu (Red.), *Ungdom og idrett* (s. 113–132). Cappelen Damm Akademisk.
- Strittmatter, A.-M. (2020). *Ung medbestemmelse i norsk idrett. Evaluerings- og utredningsarbeid om barrierene og behovene for å øke ung medbestemmelse i særforbund og idrettskretser*. FOBU–Norges idrettshøgskole.
- Tangen, J. O. (2004). *Hvordan er idrett mulig? Skisse til en idrettssosiologi*. Høyskoleforlaget.
- Thagaard, T. (2002). *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode* (2. utgave). Fagbokforlaget.
- Waldahl, R., & Skille, E. (2016). Ungdoms medbestemmelse i norsk idrett. I Ø. Seippel, M. K. Sisjord & Å. Strandbu (Red.), *Ungdom og idrett* (s. 52–69). Cappelen Damm Akademisk.